

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju

Misija u Republici Hrvatskoj

Glavni ured

OSNOVNO IZVJEŠĆE O POSTUPCIMA ZA RATNE ZLOČINE PRED DOMAĆIM SUDOVIMA, USTUPANJU POSTUPAKA S HAŠKOG TRIBUNALA TE NESTALIM OSOBAMA

12. kolovoza 2005.

Vjerojatnost ustupanja predmeta s Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal) dovela je u prvoj polovici 2005. godine do pojačane pozornosti usmjerene prema istrazi, kaznenom progonu i izricanju presuda za ratne zločine od strane hrvatskih institucija te je pridonijela osjećaju hitnosti kada je riječ o provedbi reformi i rješavanju otvorenih pitanja.

Razvoj događaja u ustupanju predmeta s Haškog tribunala Hrvatskoj

U prvoj polovici 2005. poduzeti su daljnji koraci ka ustupanju predmeta s Haškog tribunala Hrvatskoj kao dio *izlazne strategije Haškog tribunala*. Do sredine kolovoza, zahtjev glavnog državnog odvjetnika za ustupanjem optužnice protiv Mirka Norca i Rahima Ademija i dalje čeka na rješavanje pred Vijećem za ustupanje¹. K tomu, glavni državni odvjetnik Republike Hrvatske blisko surađuje s glavnom tužiteljicom Haškog tribunala kako bi pripremili okvir za ustupanje istražnih materijala o predmetima u kojima nije podignuta optužnica.

Politička složenost ustupanja predmeta naglašena je koncem lipnja odlukom Vijeća za ustupanje o prihvaćanju zahtjeva glavne tužiteljice za povlačenjem svog prijedloga o ustupanju optužnice protiv takozvane „Vukovarske trojke“ bilo Hrvatskoj ili Srbiji i Crnoj Gori², zaključivši kako se „čini da će se interes pravde bolje zaštititi ukoliko se suđenje održi pred ovim Tribunalom“. Vijeće za ustupanje objasnilo je da bi, iako ono posjeduje ovlasti da odobri ustupanje predmeta na svoju vlastitu inicijativu, to bilo neprikladno u ovom predmetu uzimajući u obzir „složenost pitanja“ kao i „intenzitet emocija koji postoji među zainteresiranim stranama kada se pojavila mogućnost ustupanja predmeta“³.

¹ Norac i Ademi, bivši časnici Hrvatske vojske, optuženi su za zločine protiv srpskih civila iz rujna 1993. godine tijekom operacije u Medačkom džepu. Norac trenutno izdržava kaznu zatvora od 12 godina u Hrvatskoj zbog osuđujuće presude za ratni zločin donesene od strane domaćeg suda u drugom predmetu. U rujnu 2004. godine, glavna tužiteljica podnijela je zahtjev za ustupanjem optužnice protiv Norca i Ademija prema pravilu 11. bis Pravilnika Haškog tribunala. Vijeće za ustupanje održalo je ročište sredinom veljače.

² Mile Mrkšić, Miroslav Radić i Veselin Šljivančanin, svi bivši časnici Jugoslavenske narodne armije, optuženi su kao odgovorni za pogubljenje više od 260 Hrvata i drugih ne-Srba na farmi Ovčara nedaleko Vukovara u istočnoj Slavoniji 1991. godine. U izvornom prijedlogu glavne tužiteljice Haškog tribunala bilo je navedeno kako bi ustupanje predmeta Hrvatskoj bilo prikladno jer je to država u kojoj se zločin dogodio, dok bi ustupanje predmeta Srbiji i Crnoj Gori bilo prikladno uzimajući u obzir s tim povezano tekuće suđenje pred posebnim sudom za ratne zločine u Beogradu na kojemu se sudi sedamnaestorici počinitelja na nižoj razini, optuženih za zločine koji su proizašli iz istih događaja koje tereti optužnica protiv «Vukovarske trojke».

³ Odluka o zahtjevu glavne tužiteljice za povlačenjem prijedloga i zahtjevu za ustupanjem optužnice prema pravilu 11. bis, glavna tužiteljica protiv Mile Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina, 30. lipnja 2005., stavak 11., 14. i 15. Vijeće za ustupanje primijetilo je kako intenzitet emocija koje postoje u svezi s ovim

Ovaj predmet naglašava činjenicu kako konačna odluka o mogućnosti ustupanja predmeta može ovisiti ne samo o ocjeni općih čimbenika koji se primjenjuju na sve predmete, poput kompatibilnosti pravnih propisa i mogućnosti poštenog suđenja, već i o ocjeni posebnih čimbenika za svaki pojedini predmet. Ostaje vidjeti koje bi implikacije, ukoliko ih bude, ova odluka mogla imati za izlaznu strategiju Haškog tribunala koja se u velikoj mjeri oslanja na ustupanje predmeta protiv niže- i srednje-rangiranih okrivljenika nacionalnim pravosuđima⁴.

Haški tribunal je uočio kako će mogućnost *objektivnog promatranja postupaka pred nacionalnim sudovima* biti jedan od elemenata kada se bude razmatralo ustupanje predmeta. U svom izvješću Vijeću sigurnosti UN-a sredinom lipnja, glavna tužiteljica je navela odluku OEES-a da uključi predmete ustupljene od strane Haškog tribunala u tekuće promatračke aktivnosti Misijsa⁵. U svojim odlukama o ustupanju predmeta, Vijeće za ustupanje također je naglasilo kako bi promatranje suđenja od strane međunarodne organizacije poput OEES-a bio jedan od načina pomoću kojih bi se osiguralo da okrivljenik dobije pošteno suđenje pred domaćim sudovima⁶.

Progoni pred domaćim sudovima u 2005. godini⁷

U prvih sedam mjeseci 2005. godine došlo je do smanjivanja broja *postupaka za ratne zločine pred domaćim sudovima* u usporedbi s prethodnim razdobljima; međutim Srbi i dalje čine ogromnu većinu optuženih osoba⁸. Državni odvjetnici i dalje provode reviziju neriješenih optužbi za ratne zločine što ima za posljedicu odbacivanje neosnovanih postupaka protiv Srba. Međutim, i dalje dolazi do uhićenja Srba zasnovanih na neosnovanim optužbama, uključujući i neka uhićenja zasnovana na policijskim izvješćima, te su potrebni

predmetom „dovodi u samo središte pozornosti pitanje je li moguće, čak i danas, općenito prihvatiti održavanje suđenja u bilo kojoj od te dvije države, uzimajući u obzir pošteno suđenje“.

⁴ Do sredine kolovoza, od 6 odluka donesenih po pitanju prijedloga za ustupanje postupka prema pravilu 11. bis, Vijeće za ustupanje odobrilo je četiri zahtjeva te odbilo jedan zahtjev za ustupanjem predmeta Bosni i Hercegovini, pored toga što je odobrilo zahtjev za povlačenjem prijedloga u predmetu «Vukovarska trojka». Još šest prijedloga za ustupanjem postupka čeka na rješavanje pred Vijećem za ustupanje, uključujući prijedlog podnesen koncem srpnja za ustupanjem optužnice protiv Ivice Rajića, kojega je Hrvatska izručila 2003. godine, Bosni i Hercegovini.

⁵ Vidjeti PC.DEC/673, 19. svibnja 2005.

⁶ Vidjeti npr. glavna tužiteljica protiv Gojka Jankovića, Odluka o žalbi prema pravilu 11.bis od 22. srpnja 2005.. stavak 103. „Pozornost usmjerena na postupke promatranja i izvještavanja jedan je od načina pomoću kojih Vijeće za ustupanje može primiti bolja jamstva kako će okrivljenik imati pošteno suđenje. Čini se kako su postignuti dogovori između Tužiteljstva i OEES-a s tim u svezi. Stajalište OEES-a i neutralnost njegova pristupa trebali bi osigurati kako će njegova izvješća na odgovarajući način odražavati pitanja obrane, kao i ona tužiteljstva“.

⁷ Haški tribunal donio je dvije odluke u prvih sedam mjeseci 2005. koje se odnose na progon za ratne zločine počinjene u Hrvatskoj. Sredinom srpnja Vijeće za ustupanje potvrdilo je zatvorsku kaznu od 13 godina Milanu Babiću nakon što je 2004. priznao krivnju zbog sudjelovanja u zajedničkom zločinačkom pothvatu tijekom 1991. i 1992. godine s ciljem trajnog prisilnog istjerivanja većine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva s otprilike jedne trećine hrvatskog teritorija kako bi taj teritorij postao dijelom nove države u kojoj bi dominirali Srbi, činjenjem zločina protiv humanosti i kršenjima zakona i ratnih običaja. Sudbeno vijeće je u siječnju osudilo Pavla Strugara na osam godina zatvora na temelju zapovjedne odgovornosti za zločine počinjene u prosincu 1991. godine od strane Jugoslavenske narodne armije tijekom granatiranja Dubrovnika. Sudbeno vijeće je u ožujku 2004. za iste zločine u Dubrovniku već osudilo i kaznilo drugog zapovjednika, Miodraga Jokića, sa sedam godina zatvora.

⁸ U prvih sedam mjeseci 2005. godine, Srbi su činili svu petoricu uhićenika u Hrvatskoj, kako optuženih tako i osuđenih, te 56 od 85 (66%) osoba kojima se sudi. Četvorica Hrvata su oslobođeni optužbe, dok je optužnica za ratne zločine odbačena protiv jednog Srbina tijekom ponovnog suđenja nakon što je prethodno već bio osuđen u odsutnosti. U 2004. godini, u 76 promatranih postupaka s ukupno 211 osoba, 75% (157) bili su Srbi, 17 % (37) Hrvati dok je broj pripadnika drugih manjina bio veoma malen.

dodatni naponi kako bi se izbjegla neopravdana uhićenja i pritvor⁹. Kao i prethodnih godina, određen broj Srba koje Hrvatska traži zbog optužbi za ratne zločine također su uhićeni u trećim zemljama¹⁰. Osim istrage zbog ratnih zločina počinjenih tijekom sukoba iz devedesetih, pokrenuta je i istraga o navodnim ratnim zločinima počinjenima tijekom Drugog svjetskog rata¹¹.

Iako je broj suđenja koja se u potpunosti odvijaju u odsutnosti i dalje malen, u 2005.g. sudilo se ili se sudi više od dvije trećine svih okrivljenika te gotovo tri četvrtine srpskih okrivljenika, prvenstveno kao posljedica nekolicine djelomičnih suđenja u odsutnosti protiv velikih skupina ljudi pred Županijskim sudom u Vukovaru¹². Prema informacijama kojima Misija raspolaže, u svojim odlukama o žalbama donesenima u prvih sedam mjeseci 2005. godine, Vrhovni sud je preinačio više od 60% presuda za ratne zločine¹³. Nadalje, od pet osuđujućih presuda koje je Vrhovni sud potvrdio, u četiri od njih je promijenio kaznu¹⁴. Slično kao i 2004. godine, i dalje je dolazilo do znatnih odgoda u donošenju nekih odluka od strane Vrhovnog suda, uključujući najmanje jednu gdje je optuženik ostao u pritvoru¹⁵. Smanjenje

⁹ Od pet Srba uhićenih u Hrvatskoj u prvih sedam mjeseci 2005. godine, dvojica su uhićena na temelju policijskih izvješća, a ne sudskih naloga. Jedan koji je uhićen kada je ušao u Hrvatsku kako bi glasovao na lokalnim izborima pušten je nakon nekoliko dana jer protiv njega nije podignuta optužnica. Druga osoba, uhićena u policijskoj postaji gdje je ishodio osobne isprave nakon povratka u Hrvatsku, puštena je nakon tri dana jer ju nitko nije mogao identificirati kao počinitelja ratnog zločina. Takva uhićenja i pritvori mogu imati financijski učinak na državu kao što se pokazalo u predmetu Milenka Dabića kojemu je koncem 2004. dodijeljeno više od 6.000 EUR odštete od strane Općinskog suda u Novoj Gradiški jer je šest mjeseci bio bespravno zatočen, nakon što je državni odvjetnik odbacio optužbe uslijed nedostatka dokaza tijekom ponovnog suđenja koje je uslijedilo nakon što je ista osoba već bila osuđena u odsutnosti.

¹⁰ Austrija je u srpnju uhitila Stevana Perića koji je i dalje u pritvoru iščekujući postupak izručenja. Bugarska je u travnju uhitila Čedomira Brankovića, ali ga je na kraju pustila na temelju toga što ga nije mogla izručiti Hrvatskoj jer je bio dio službene vojne delegacije iz Srbije i Crne Gore. Njemačka je, također u travnju, uhitila Jovu Begovića. Prema informacijama kojima Misija raspolaže, Begović je pušten koncem svibnja jer zahtjev za izručenjem nije bio podnesen u zakonskom roku, ali je ponovno uhićen nakon što je zahtjev za izručenjem podnesen. Bosna i Hercegovina uhitila je dva osumnjičenika, Milovana Zeca u travnju, koji je kasnije pušten te Željka Milovanovića u svibnju, koji je pobjegao iz zatvora u Republici Srpskoj sredinom lipnja da bi bio ponovno uhićen početkom srpnja.

¹¹ Državni odvjetnici Hrvatske i Austrije potvrdili su sredinom srpnja kako istražuju Milivoja Asnera, bivšeg dužnosnika ustaške policije, zbog ratnih zločina počinjenih protiv Židova u Požegi (zapadna Slavonija) tijekom 1941. i 1942. godine. Asner je napustio Hrvatsku 2004. nakon javnih optužbi koje je iznio Centar Simona Wiesenthala.

¹² U 50% suđenja (7 od 14) barem nekima od okrivljenika suđeno je u odsutnosti. Na primjer, *RH protiv Vorkapića i ostalih* (jedan nazočan okrivljenik i 16 kojima se sudi u odsutnosti); *RH protiv Stankovića i ostalih* (9 nazočnih okrivljenika i 17 kojima se sudi u odsutnosti). Jedno suđenje održano potpuno u odsutnosti čekalo je na rješavanje (*RH protiv Dušana Škorića i ostalih* pred Županijskim sudom u Zadru). U 65% slučajeva okrivljenicima se (55 od 85) sudi u odsutnosti, dok se u odsutnosti sudilo 73% Srba (41 od 56) te 42% Hrvata (8 od 19). Treba primijetiti kako ju četvorici od osmorice Hrvata kojima je suđeno u odsutnosti bilo dio velikih skupina u kojima su većinu okrivljenika činili Srbi.

¹³ Od 13 presuda za ratne zločine gdje je uložena žalba a o kojima je donio odluku u 2005., Vrhovni sud je preinačio njih osam. U 2004. Vrhovni sud je preinačio 55% presuda za ratne zločine.

¹⁴ U tri predmeta Vrhovni sud je povećao kaznu dok ju je u četvrtom predmetu smanjio.

¹⁵ Npr. *RH protiv Save Grulovića* (Županijski sud u Zadru) te *RH protiv Boška Macure* (Županijski sud u Šibeniku) (u oba predmeta žalbe državnog odvjetništva čekaju na rješavanje od početka 2001. godine); *RH protiv Stokana Sekanića* (Županijski sud u Osijeku) (žalba čeka na rješavanje devet mjeseci, od rujna 2004.), dok je zakonom propisano kako se odluka mora donijeti u roku od tri mjeseca od primitka žalbe kada je okrivljenik u pritvoru). U siječnju 2005., Europski sud za ljudska prava utvrdio je u predmetu *Camasso protiv Republike Hrvatske* [15733/02] kako je odgoda kaznenog progona, uključujući više od tri godine koliko je trebalo Vrhovnom sudu da donese odluku u postupku žalbe, predstavljala povredu prava na pošteno suđenje u razumnom roku.

sudskih kazni od strane predsjednika Republike nekolicini Srba i jednome Hrvatu osuđenima za ratne zločine izazvalo je negodovanje s raznih strana¹⁶.

Praćenje poduzeto od strane Misije ukazuje na to kako su i dalje prisutne određene **razlike na osnovi nacionalnog podrijetla**. Najuočljivija je razlika u vrsti počinjenja djela za koju se Srbi i Hrvati terete, jer se Srbe optužuje za širok spektar počinjenja, dok se Hrvate gotovo isključivo optužuje za ubojstva. Hrvatski sudovi također nastavljaju s procesuiranjem Srba za genocid na osnovi djela koja nisu imala onu težinu kakva se obično povezuje s presudama međunarodnih sudova kada pripisuju namjeru i činidbu genocida¹⁷.

U 2005. godini nisu pokrenuti novi postupci protiv pripadnika hrvatskih oružanih snaga. Novu istragu za drugu optužnicu za ratni zločin pokrenuo je Županijski sud u Splitu u ožujku protiv nekoliko okrivljenika koji su već optuženi u predmetu «Lora». Osim toga, u srpnju 2005. ponovno je pojačana istraga protiv istaknutog javnog dužnosnika iz Osijeka (istočna Slavonija). Neki incidenti koji uključuju oštećenike Srbe, kao i naponi da se zataška ubojstvo 19 uglavnom srpskih civila u Paulin Dvoru, ostali su do danas neprocesuirani. Na osnovi osuđujuće presude u predmetu Paulin Dvor, Općinski sud u Osijeku nedavno je dodijelio naknadu preživjelim članovima obitelji nekih od ubijenih osoba¹⁸. Međutim, druge presude u građanskim parnicama u kojima je preživjelim Srbima dodijeljena naknada zbog ubojstava s namjerom počinjenih od strane pripadnika vojske i policije, kod kojih ne postoje kaznene presude, navode na zaključak kako će možda biti potrebni daljnji kazneni progoni¹⁹.

Predsjednik Vrhovnog suda je u lipnju odobrio prvi zahtjev za ustupanjem predmeta Županijskom sudu u Zagrebu u svojstvu jednog od četiri «posebna» suda kojima je dodijeljena ekstrateritorijalna nadležnost nad ratnim zločinima²⁰. Velika većina predmeta i

¹⁶ Prema Zakonu o pomilovanju, predsjednik Republike ima ovlasti i diskreciono pravo smanjiti zatvorske kazne, prvenstveno na humanitarnoj osnovi. U 2005. godini Predsjednik je smanjio desetogodišnju kaznu izrečenu Stjepanu Grandiću 2003. godine od strane Županijskog suda u Rijeci na 8 godina; 20-godišnja zatvorska kazna izrečena Damjanu Vukimiroviću 1995. od strane Županijskog suda u Gospiću smanjena je na 17 godina; 20-godišnja zatvorska kazna izrečena Slobodanu Bosancu 1995. od strane Županijskog suda u Bjelovaru smanjena je na 18 godina; dok je 20-godišnja zatvorska kazna izrečena Nikoli Dragušinu 1997. od strane Županijskog suda u Požegi smanjena na 19 godina. Uočljivo je kako Vrhovni sud nije potvrdio niti jednu osudu za ratne zločine u trajanju duljem od 15 godina barem u posljednje tri godine, što je vidljivo iz činjenice da je Vrhovni sud početkom 2005. smanjio kaznu izrečenu Fikretu Abdiću s 20 na 15 godina zatvora.

¹⁷ Npr. *RH protiv Stankovića i ostalih* („Mikluševci“) pred Županijskim sudom u Vukovaru; *RH protiv Vorkapića* („Lovaš“) pred Županijskim sudom u Vukovaru; *RH protiv Petrovića* („Baranja III“) pred Županijskim sudom u Osijeku. Treba napomenuti kako je Hrvatska 1999. pred Međunarodnim sudom pravde pokrenula postupak protiv Jugoslavije prema Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločinačkih djela genocida.

¹⁸ *Jelić protiv RH*.

¹⁹ Npr. početkom kolovoza 2005., Općinski sud u Otočcu donio je odluku u pisanom obliku kojom se dodjeljuje 95.000 EUR preživjelim članovima obitelji Srbina koji je nestao u studenome 1991. godine (a koji je proglašen mrtvim 1998.) dok ga je policija držala u pritvoru. Skendžić i ostali protiv RH, P-82/02/51 od 6. svibnja 2005. do danas nije pokrenut kazneni progon. Prigodom desete obljetnice operacije Oluja početkom kolovoza 2005. godine, Amnesty International i Hrvatski helsinški odbor izdali su priopćenja u kojima traže od hrvatskih vlasti istragu ubojstava i nestanaka za koje su navodno bile odgovorne hrvatske oružane snage. Nemogućnost učinkovite istrage nestanaka i smrti te posebice pitanja jesu li oni motivirani rasnom ili nacionalnom pripadnošću, što predstavlja *ex officio* obvezu države onda kada je ona svjesna toga problema, po mišljenju Europskoga suda za ljudska prava predstavlja kršenje prava na život te na uživanje prava zaštićenih Konvencijom bez diskriminacije na osnovi rase ili nacionalne pripadnosti. Vidjeti npr. presudu Velikog vijeća u predmetu *Nachova i ostali protiv Bugarske*, 43577/98 i 43579/98 od 5. srpnja 2005.

²⁰ Četiri odjela za ratne zločine na županijskim sudovima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu osnovana su 2003. godine Zakonom o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda i procesuiranju kaznenih djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava (Narodne novine, 175/03). Na zahtjev glavnog državnog odvjetnika, predsjednik Vrhovnog suda je u lipnju odobrio ustupanje postupka protiv Slobodana Davidovića osumnjičenog za ratne zločine u Bosni i Hercegovini s vukovarskog na Županijski sud u Zagrebu.

dalje se sudi pred sudovima na područjima gdje se zločin dogodio, uključujući „posebne sudove“ u Osijeku i Splitu. Ranije određen broj predmeta prebačen je s jednog lokalnog suda na drugi uslijed nedostatka potrebnog broja sudaca (tri) kako bi se suđenje za ratni zločin moglo održati. Samo je malen broj predmeta prebačen unatoč zabrinutostima vezanim uz uvjete koji u nekim predmetima značajno otežavaju provedbu neovisnog suđenja pred lokalnim sudovima, kao na primjer treće suđenje od 1992. Mihajlu Hrastovu na Županijskom sudu u Karlovcu²¹. Kao posljedica toga, suđenja se i dalje vode prvenstveno na onim područjima Hrvatske koja su najviše bila pogođena ratom gdje su svjedoci najizloženiji zastrašivanju, a suci i državni odvjetnici pritiscima, posebice kada je riječ o predmetima protiv pripadnika hrvatskih oružanih snaga. Taj je učinak bio vidljiv i na „posebnim sudovima“, kao što je vidljivo iz odluke Vrhovnog suda iz kolovoza 2005. kojom se dopušta ispitivanje svjedoka na Županijskom sudu u Zagrebu umjesto na Županijskom sudu u Osijeku a u svezi s istragom koja se vodi protiv istaknutog osječkog dužnosnika.

Sigurnost svjedoka kao i sudskog osoblja treba se poboljšati, kao i aktivnosti koje se poduzimaju protiv osoba koje vrše pritisak na svjedoke. Potreba za posebnom zaštitom žrtava spolnog nasilja nedavno je izašla na vidjelo procesuiranjem predmeta silovanja koje nije vezano uz ratni zločin na Županijskom sudu u Gospiću²². Učinak Zakona o zaštiti svjedoka koji je stupio na snagu početkom 2004. do sada je bio ograničen. Sjedinjene Američke Države su u lipnju omogućile obuku o pitanjima zaštite svjedoka uglavnom za dužnosnike četiri posebna suda.

U svjetlu vjerojatnog ustupanja predmeta s Haškog tribunala, ozračje koje su stvorili mediji i javni dužnosnici kada je riječ o provođenju istraga i suđenja te posebice kada je riječ o sudjelovanju na suđenju u svojstvu svjedoka optužbe, postalo je pitanjem kome se pridaje povećana pozornost. Prema javnosti dostupnim izvješćima, najmanje jedna osoba je ušla u program zaštite svjedoka u srpnju 2005. godine u svezi s istragom o navodnim ratnim zločinima protiv srpskih civila u Osijeku (istočna Slavonija) 1991. godine, a koja uključuje istaknutog javnog dužnosnika. Ogroman interes medija koji je okruživao istragu u nekoliko je dana doveo do javnog prepoznavanja zaštićenog svjedoka unatoč izmjeni i dopuni Kaznenog zakona iz sredine 2004. godine kojom se otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka određuje kao kazneno djelo²³. Prepoznavanje do kojega je došlo uslijed mnogobrojnih intervju a koje su sam svjedok, kao i jedan član njegove obitelji dali medijima, čini se kako ukazuje na to da svjedoci, javnost i mediji ne uvažavaju u dovoljnoj mjeri važnost formalnog osiguravanja svjedočenja. Kao posljedica toga, mediji su također identificirali nekoliko drugih potencijalnih svjedoka ili su špekulirali o njihovom identitetu. Ostaje vidjeti opseg u kojem su takva javna razotkrivanja kompromitirala istragu ili utjecala na spremnost drugih svjedoka da istupe ili pruže povjerenje u usluge zaštite svjedoka koje pruža država u ovom ili drugim predmetima.

Optužbe koje je Haški tribunal koncem travnja podigao protiv bivšeg šefa hrvatske tajne službe i trojice hrvatskih novinara zbog **nepoštipanja Tribunala** jer su objavili identitet zaštićenog svjedoka Haškog tribunala i njegovo svjedočenje, još više naglašava ovaj dodatni izazov zaštiti svjedoka koji je u mnogim predmetima ključni čimbenik kako bi se dobila njihova suradnja i svjedočenje dano na zatvorenoj sjednici što je suprotno odredbama naloga

²¹ Treće suđenje Hrastovu obustavljeno je od ožujka 2005. na osnovi činjenice da je privremeno psihički nesposoban za suđenje.

²² *RH protiv Mraovića*.

²³ Članak 305.a Kaznenog zakona (Narodne novine 163/03). Kazneno djelo otkrivanja identiteta zaštićenog svjedoka počinjeno je onda kada neka osoba „bez dopuštenja objavi, otkrije ili poduzme druge aktivnosti čiji je cilj otkrivanje identiteta osobe koja je uključena u program zaštite na osnovi posebnog zakona, [te] će toj osobi biti izrečena kazna u trajanju od tri mjeseca do tri godine zatvora“.

o zaštiti²⁴. Većina medijskih kuća priznala je kako objavljivanje identiteta zaštićenog svjedoka Haškog tribunala prelazi granice odgovornog novinarstva, iako su drugi smatrali kako optužnica zbog nepoštivanja suda predstavlja ugrožavanje novinarskih sloboda te prava javnosti na informaciju. Hrvatsko novinarsko društvo (HND) usprotivilo se sankcijama protiv novinara, tvrdeći kako bi isprika trebala biti dovoljna. HND je također napravio razliku između objavljivanja identiteta svjedoka i objavljivanja njegovog svjedočenja, utvrdivši kako je potonje bilo u javnom interesu.

Neki politički kandidati poimence su naveli zaštićenog svjedoka Haškog tribunala tijekom kampanje za lokalne izbore u svibnju 2005. Slično tomu, pojašnjavajući svoje prigovore na službene proslave desete obljetnice hrvatske vojne operacije Oluja, istaknuti umirovljeni vojni časnik javno je u srpnju 2005. spominjao ime zaštićenog svjedoka. Skupina umirovljenih visoko rangiranih vojnih dužnosnika bojkotirala je službenu proslavu operacije Oluja izričito zbog Vladine suradnje s Haškim tribunalom. Predsjednik Republike bio je izviždan tijekom te proslave kada je spomenuo potrebu za utvrđivanjem osobne odgovornosti za zločine počinjene tijekom operacije Oluja. Takve reference naznačuju kako se svjedočenje u svojstvu zaštićenog svjedoka u predmetima ratnih zločina protiv pripadnika oružanih snaga i dalje u nekim krugovima smatra politički sumnjivim i nedomoljubnim.

U svibnju su visoki dužnosnici, uključujući premijera i predsjednika kao i predstavnike oporbe, naglasivši potrebu individualiziranja kaznene odgovornosti, osudili predloženu izmijenjenu optužnicu Haškog tribunala protiv Ivana Čermaka i Mladena Markača kao kriminaliziranje Domovinskog rata putem njezine definicije „**zajedničkog zločinačkog udruživanja**“²⁵. Takve reakcije navode na zaključak kako će se procesuiranje pripadnika oružanih snaga pred nacionalnim sudovima i dalje odvijati u politički zagrijanom ozračju.

Međudržavna pravosudna suradnja

Potreba za **poboljšanom međudržavnom pravosudnom suradnjom** između Hrvatske, Srbije i Crne Gore te Bosne i Hercegovine kada je riječ o istragama i procesuiranju ratnih zločina, postala je izrazito vidljiva. Vidovi suradnje koji su neophodni kako bi se izbjeglo nekažnjavanje su mnogostruki i različiti, a odnose se na informiranje i prikupljanje dokaza, pristup svjedočima, uhićenje osumnjičenika te, u konačnici, o tome u kojoj će se zemlji optuženiku suditi. I dok se nastavljaju primjeri suradnje, još uvijek postoje značajne prepreke sustavnoj suradnji. Nastavlja se uporaba suđenja u odsutnosti koja predstavlja jedan od primjera nepotpune međudržavne suradnje.

Na prvom sastanku koji je potpomogao OEES koncem studenoga 2004. godine, suci i državni odvjetnici utvrdili su potrebu za izravnom i institucionaliziranom suradnjom posebice kada je riječ o pribavljanju svjedočenja²⁶. Jedan od konkretnih rezultata bilo je to što je glavni državni odvjetnik početkom 2005. potpisao protokole sa svojim kolegama u Bosni i Hercegovini te Srbiji i Crnoj Gori kojima se uspostavljaju mehanizmi **izravne suradnje u pitanjima kaznenog progona** u fazi prije početka suđenja. Ovi sporazumi poslužili su, između ostalog, kao osnova da hrvatski tužitelji intervjuiraju svjedoke u Srbiji i Crnoj Gori te

²⁴ Sva četvorica izjavila su sredinom lipnja kako se ne osjećaju krivima. Dvojici od četvorice optuženika Haški tribunal je u prosincu 2004. naredio da obustave i suzdrže se od objavljivanja svjedočenja zaštićenog svjedoka. Nalog o obustavi i suzdržavanju od 2. prosinca 2004. Nekoliko drugih novinara koji su također objavili ovaj materijal imali su razgovore s Haškim tribunalom u svibnju i lipnju 2005.

²⁵ Čermak i Markač, bivši časnici Hrvatske vojske, optuženi su za zločine protiv srpskih civila tijekom i nakon operacije Oluja u kolovozu 1995. Na osnovi jamstava koje je Vlada pružila, Haški tribunal odobrio je u prosincu 2004. njihov zahtjev za privremenim puštanjem na slobodu do početka suđenja.

²⁶ Vidjeti Izvješće, SEC.GAL/279/04 od 6. prosinca 2004.

Bosni i Hercegovini u svezi s predmetom „Lora“. Međutim, i dalje postoje značajne odgode na nekim sudovima uslijed problema vezano uz dobivanje iskaza svjedoka iz Srbije i Crne Gore te Bosne i Hercegovine²⁷.

Pravna zapreka do koje se došlo u određenom broju predmeta, gdje jedna od tri države uhititi svog vlastitog državljanina kojega traži jedna od druge dvije države zbog sumnji da je počinio ratni zločin, pokazuje značajne nedostatke u postojećim mehanizmima suradnje²⁸. Na primjer, Bosna i Hercegovina je uhitila ali je nakon toga odbila izručiti tri Srbina koje Hrvatska traži, na osnovi činjenice da su oni državljani BiH te da prema zakonu ne mogu biti izručeni dok u Bosni i Hercegovini postupak nije pokrenut²⁹. Slično tomu, Hrvatska je uhitila Hrvata koji je tražen za zločine u Bosni i Hercegovini, ali kako je riječ o hrvatskom državljaninu on neće biti izručen³⁰. Osumnjičenik je pušten i nikakav postupak nije pokrenut protiv njega uslijed nedostatka dokaza, dok Bosna i Hercegovina tvrdi kako njezin zakon zabranjuje ustupanje kaznenog postupka Hrvatskoj³¹. Naposljetku, Srbin kojega traži Hrvatska, koji je bio uhićen u trećoj zemlji ali je vraćen u Srbiju i Crnu Goru kada je izručenje odbijeno, i dalje je na slobodi³². Nedavna uhićenja bivših pripadnika paravojske postrojbe „Škorpioni“ kako u Hrvatskoj, tako i u Srbiji i Crnoj Gori zbog sumnji da su počinili ratne zločine u Bosni i Hercegovini vezano uz Srebrenicu još jednom su naglasila potrebu intenzivne suradnje.

Iako neki predmeti možda neće zahtijevati nastavak, ukoliko ipak dođe do nastavka kaznenog progona u tim predmetima, uključujući i neke predmete koji se odnose na Haški tribunal, potrebno je prevladati sadašnje pravne prepreke. Tijekom drugog sastanka održanog u lipnju kojega je potpomogao OEES, a kojemu je Misiya bila domaćin, na kome su sudjelovali ministri pravosuđa sve tri države, suci i tužitelji utvrdili su pravne prepreke kako ustupanju optuženika koji su njihovi državljani (izručenje), tako i ustupanju kaznenih predmeta. Jedini put koji je prepoznat kao otvoren za suradnju prema sadašnjim zakonskim okvirima je razmjena kaznenih spisa i dokaza putem uzajamne pravne pomoći³³. Uzimajući u obzir uzajamnu povezanost između domaćih postupaka i ustupanja predmeta s Haškog tribunala, Haški tribunal igra sve važniju ulogu u naporima OEES-a za omogućavanjem i poboljšanjem međudržavne suradnje.

Neki Srbi dragovoljno su se vratili u Hrvatsku znajući kako će biti uhićeni zbog postojećih optužbi za ratne zločine ili osuđujućih presuda donesenih u odsutnosti jer je to u ovom trenutku jedini način da se ospori osuđujuća presuda prema važećem zakonskom okviru. Ishodi u nekim od tih predmeta navode na zaključak kako bar neke od osuđujućih presuda

²⁷ Drugo suđenje Svetozaru Karanu pred Županijskim sudom u Karlovcu obustavljeno je za više od šest mjeseci u iščekivanju iskaza svjedoka iz Srbije i Crne Gore. Karan je u pritvoru od konca 2002. godine. Predmet je prebačen u Karlovac nakon što je Vrhovni sud preinačio osuđujuću presudu Županijskog suda u Gospiću kojom je Karan proglašen pojedinačno krivim kao i zbog 500-godišnje tiranije Srba u Hrvatskoj. Karan je koncem lipnja ponovno osuđen na sedam godina zatvora.

²⁸ Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima koji je stupio na snagu 1. srpnja mogao bi poboljšati sposobnost Hrvatske da se uključi u međudržavnu suradnju.

²⁹ Dragoslav Lukić, Miroslav Bogdanović i Milovan Zec uhićeni su u Bosni i Hercegovini na osnovi međunarodne tjeeralice ali su naknadno pušteni nakon što je utvrđeno da ih se kao državljane Bosne i Hercegovine ne može izručiti. Nasuprot tomu, početkom kolovoza 2005. Neven Pupovac je izručen iz Bosne i Hercegovine Hrvatskoj na osnovi osuđujuće presude donesene 2003. godine u odsutnosti od strane Županijskog suda u Zadru.

³⁰ Prema Ustavu i zakonu, Hrvatska zabranjuje izručenje svojih državljana. Zakon i/ili Ustav Srbije i Crne Gore te Bosne i Hercegovine na sličan način zabranjuju izručenje njihovih državljana.

³¹ Miroslav Anić.

³² Čedomir Branković.

³³ Vidjeti Izvješće, SEC.GAL/135/05 od 13. lipnja 2005.

donesenih u odsutnosti nisu u dovoljnoj mjeri potkrijepljene³⁴. Posebice u svjetlu stalnih uhićenja državljana Srbije i Crne Gore u trećim zemljama koje traži Hrvatska, Vlade Hrvatske i Srbije i Crne Gore trebale bi razviti mehanizam *sustavne revizije predmeta ratnih zločina*, posebice kada se radi o osuđujućim presudama donesenima u odsutnosti. Popis «potkrijepljenih» predmeta ratnih zločina, kojega je ministrica pravosuđa dostavila svome kolegi u Srbiji i Crnoj Gori u studenom 2004. godine mogao bi poslužiti kao osnova za takvu reviziju. Koncem srpnja 2005., Vlada je najavila kako će dostaviti sličan popis relevantnim institucijama u Srbiji i Crnoj Gori kao i hrvatskom veleposlanstvu u Beogradu kako bi osobe koje prebivaju u Srbiji i Crnoj Gori mogle istražiti pojavljuje li se njihovo ime na popisu.

Prebacivanje nekoliko Srba osuđenih za ratne zločine u Hrvatskoj na odsluženje zatvorske kazne u Srbiju i Crnu Goru bio je još jedan oblik suradnje koji se pojavio početkom 2005. u skladu s međudržavnim sporazumom postignutim u studenom 2004. Početkom kolovoza 2005., hrvatske vlasti predale su svojim kolegama u Srbiji i Crnoj Gori određen broj dodatnih predmeta na razmatranje mogućnosti daljnjih ustupanja.

Nestale osobe

Kao što je to nedavno zamijetio povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe, pitanje *nestalih osoba* i dalje je iznimno osjetljivo pitanje kod kojega je potrebno dodatno informiranje i međudržavna suradnja³⁵. U ovom trenutku Vlada vodi dva popisa nestalih osoba za koje tvrdi, s obzirom na to da su sastavljeni koristeći različite metodologije, kako su različitih stupnjeva pouzdanosti. Koncem svibnja jedan je popis, za kojega Vlada tvrdi kako je pouzdaniji od drugog, sadržavao otprilike 1.160 osoba, uglavnom Hrvata, koje se vode kao nestale tijekom 1991. i 1992. godine³⁶. O tom se broju obično govori kao o ukupnom broju nestalih osoba u Hrvatskoj. Drugi popis sadrži otprilike 840 osoba, uglavnom Srba, koji se smatraju nestalima nakon hrvatskih vojno-redarstvenih operacija «Oluja» i «Bljesak» iz 1995. godine³⁷. Vlada je izrazila namjeru da prikupi podatke u ovom drugom popisu koristeći iste standarde kao i za prvi popis te možda objaviti zajednički popis u suradnji s Međunarodnim odborom Crvenog križa.

³⁴ Npr. Sava Sašić je uhićen u travnju 2005. na graničnom prijelazu s Bosnom i Hercegovinom na osnovi naloga za uhićenje izdanog od strane Županijskog suda u Šibeniku u svezi s osuđujućom presudom donesenom u odsutnosti 1993. godine, zajedno s 29 drugih osoba. Tijekom ponovnog suđenja koncem lipnja, državni odvjetnik je prekvalificirao optužnicu za ratni zločin u oružanu pobunu koja podliježe primjeni Zakona o općem oprostu te je Sašić pušten nakon tri mjeseca provedenih u pritvoru.

³⁵ Izvješće g. Alvara Gil-Roblesa, Povjerenika za ljudska prava o njegovu posjetu Republici Hrvatskoj od 14. do 16. lipnja 2004., 4. svibnja 2005., CommDH(2005)3, stavak 63.

³⁶ Prema Vladinim podacima, od 3.054 osobe, uglavnom Hrvata, koji se vode kao nestali tijekom 1991. i 1992. godine, sudbina njih 1.894 je utvrđena. Dopis pukovnika Ivana Grujića, pomoćnika ministricu u Ministarstvu za obitelj, branitelje i međugeneracijsku solidarnost voditelju Misije od 30. svibnja 2005.

³⁷ Prema Vladinim podacima, od 966 osoba, uglavnom Srba, koji se vode kao nestali nakon hrvatskih vojno-redarstvenih operacija «Oluja» i «Bljesak» iz 1995. godine, sudbina njih 126 je utvrđena. Dopis pukovnika Ivana Grujića, pomoćnika ministricu u Ministarstvu za obitelj, branitelje i međugeneracijsku solidarnost voditelju Misije od 30. svibnja 2005.